

Zo'n 60 kilometer onder Siena (Italië) ligt La Foce, een landgoed met een boeiende historie en een prachtige tuin met een fascinerend decor: de brede vallei van de Orcia rivier met op de achtergrond het donkere silhouet van Monte Amiata. Deze 1738 meter

hoge slapende vulkaan bezorgt het gebied, de crete senesi, een weerbarstig klimaat. Dat schrok Antonio en Iris Origo niet af. Kort voor hun huwelijk in 1924 kochten ze La Foce. Ze vroegen Cecil Pinsent, een veelzijdige architect met wie ze bevriend waren, het eeuwenoude verwaarloosde landhuis bewoonbaar te maken en in

fasen een tuin te creëren. Die was in 1939 gereed en kwam als door een wonder redelijk ongeschonden uit de oorlog. Dit meesterwerk combineert het beste van de Italiaanse en Engelse tuinkunst.

▲ Overzicht van de tuin en het gebouwencomplex (foto: La Foce)

Tekst& foto's : Julia Voskuil

▲ Geschoren cipressen beschermen de klassieke, verdiepte tuin tegen wind vanuit de vallei, bassin en beeld in de achtergrond, de Monte Amiata als decor (foto: Martin de Ruiter)

La Foce, meesterwerk in Toscaans landschap

La Foce betekent 'de ontmoetingsplaats', verwijzend naar de eeuwenlange functie als herberg. Het landhuis werd in de 15e eeuw gebouwd op oudere fundamenten en ligt aan de historische pelgrims- en handelsroute Via Francigena. Naast het erf ensemble - het landhuis met boerderijgedeelte (*fattoria*) - behoorden ook vele hectaren geërodeerd heuvelland met 25 in slechte staat verkerende boerderijen tot het goed. Met de aankoop ervan gingen de nieuwe eigenaren een ongekende uitdaging aan. Ze wilden betekenis geven aan hun leven en meer tot stand brengen dan het herstel van een landhuis

en de aanleg van een mooie tuin. Vol energie gingen ze zich inzetten voor de verarmde streek, eertijds de graanschuur van Siena. Ze waren gefascineerd door de ligging van La Foce en de eeuwenoude cultuur van Etrusken en Romeinen, overal zicht- en voelbaar. De tuin van La Foce werd de kroon op hun levenswerk. In 1970 verkochten beide dochters een derde van het omvangrijke landgoed. Sindsdien zwaait Benedetta (1940) de scepter over La Foce met zijn mooie tuin en Donata Origo (1943) over Chiarentana, de grootste, versterkte boerderij.

▲ De als landbouw weg aangelegde verbinding tussen boerderijen, is het herkenning symbool voor Toscane geworden

Zigzag weg

Het klimaat in dit zuidelijk deel van Toscane is niet altijd lieflijk. Het kan er hard waaien en met name de uit het zuiden komende scirocco in de zomer en de ijzige tramontana uit het noorden in de winter zijn berucht. Vanwege de hoge ligging was beschutting creëren een eerste vereiste. Rondom is hiervoor een groot aantal cipressen geplant, van oudsher gebruikt voor windbreking, sterk en wintergroen. Voordat ook maar sprake kon zijn van plannen voor een tuin, diende de watervoorziening in orde te worden gemaakt. Vanaf een hoog gelegen bron in het beukenbos, werd een 9 kilometer lange leiding aangelegd. Water is in dit gebied vanwege de hete zomers nog altijd een groot probleem. Waar akkerbouw mogelijk is op de stenige ondergrond zijn de graanakkers in het voorjaar lieflijk groen, maar na de oogst in juli tonen ze ongenaakbaar als een maanlandschap. Als landeigenaar ging Antonio Origo zich verdiepen in moderne landbouwmethoden om de streek op te waarderen en zocht hij samenwerking met een overheidsconsortium. In 1930 werd hij tot voorzitter gekozen en dat zou hij 30 jaar blijven. Voor irrigatie werden waterbekkens gegraven om de winterse neerslag op te slaan en dammen aangelegd om het water over het land te leiden. De verkrotte boerderijen werden hersteld en bereikbaar gemaakt door de aanleg van landbouwwegen. Het mooiste voorbeeld daarvan is te zien vanuit de tuin van La Foce: de zigzag weg met cipressen die wereldwijd hét symbool van Toscane is geworden!

Cecil Pinsent, veelzijdig architect

Nadat het landhuis was opgeknapt, ging Cecil Pinsent (1884 – 1963) in 1927 aan de slag met de tuin. Opgeleid in Londen tot architect en goed bekend met de bouw- en tuinstijlen van de Renaissance en Barok, combineerde hij graag klassieke elementen uit de tuinhistorie met Engels plantengebruik in de 20e eeuw. Dat vond weerklank bij de ruim 35.000 Engels sprekende, vermogende buitenlanders, die zich vanaf begin 1900 in de omgeving van Florence vestigden. Bij Villa Medici (Fiesole, bij Florence) restaureerde hij de tuin voor de moeder van Iris, een welgestelde jonge weduwe. Met Antonio en Iris Origo ontstond een hechte vriendschap en La Foce werd zijn langst lopende en meest omvangrijke opdracht. Naast renovatie van het landhuis, ontwierp hij tal van gebouwen, zoals de oranjerie, een kliniek, een school voor kinderen uit de streek (de pachters waren in meerderheid analfabeet), een lokaal voor de landarbeiders (nu restaurant) en de begraafplaats met kapel, toen in 1933 zoon Gianni Origo op 8-jarige leeftijd overleed. "Ik wil een tuin om in te lezen en na te denken", zei Iris tegen Pinsent. Het is die ingetogen sfeer van rust en contemplatie, die de tuin een persoonlijk karakter geeft. De aanleg werd tussen 1927 en 1939 in fasen gerealiseerd, op drie niveaus. Het grote hoogteverschil tussen de beboste heuveltop en de steil aflopende rotswand, maakte het creëren van een tuin niet eenvoudig, maar Cecil Pinsent had toen al de nodige ervaring met grote hoogteverschillen en wist ze creatief te benutten. Terrassen gebruikte hij als verrassingselementen, waarbij de verschillende niveaus door trappen werden verbonden. Als architect streefde hij naar aansluiting bij de bebouwing en verbinding met het landschap. Hij gebruikte graag symmetrie, met strak geknipte blokvormen van buxus of laurier. Muren en pergola's liet hij begroeien met klimplanten zoals blauwe regen (*Wisteria*), wintergroene bosrank (*Clematis armandii*) en sterjasmijn (*Trachelospermum*). Waar strakke lijnvoering is toegepast zorgt een speelse beplanting voor verzachting. Alle karakteristieken zijn in de tuin van La Foce terug te vinden en het onderhoud is onberispelijk.

▼ Cecil Pinsent ontwierp de oranjerie voor het overwinteren van de kuitplanten; het zwembad is later toegevoegd en 's zomers in gebruik voor gasten van La Foce

▼ Vergezicht naar het landschap vanuit de Citrus-tuin, de brede Orcia-vallei met de flanken van Monte Amiata

▼ Bij de villa ligt de intieme tuin, op twee niveaus; in de achtergrond de als 'grot' gesnoeide laurier

▼ Op een tweede niveau ligt de 'Engelse bordertuin' naast de pergola met blauwe regen en een brede, geurige lavendelrand

De tuin op onderdelen

A Intieme privétuin

Als eerst tuin werd in 1927 de intieme privétuin bij het landhuis aangelegd. Iris Origo ging hier experimenteren met rozen, maar nu is de invulling sober en rustig. Gras, hagen, strak geknipte buxusvormen en enkele citroenbomen in terracotta potten, op een voet van travertien. Waar de achtergevel van de gebouwen iets terugspringt ligt, op een wat hoger niveau, een waterbassin van travertien. Pinsent werkte graag met Rapolano travertien, natuursteen uit de streek. Het leent zich voor gebouwen en in tuinen voor muren en paden, trappen, balustraden, waterbekkens, banken en siervazen. Tot in de kleinste details ontwierp hij alles zelf. De grijze kleur van de steen combineert met elke beplanting en bij La Foce ook met het okergeel van de gebouwen rond de binnenplaats. Uit een antieke dolfijnfontein in het waterbassin stroomt water, waarvan het zachte klateren een verkoelende effect heeft op hete dagen. Schaduw geven de loggia met blauwe regen tegen de zuidgevel en de enorme 'grot' van geschoren laurier (*Laurus nobilis*) in een hoek van de tuin. Voor de snoeivormen zijn buxus en laurier gebruikt, beide bladhoudend en voldoende winterhard. Voor beschutting tegen wind vanuit de vallei is deze groene tuin afgeschermd door een tuinmuur, met stenen poort met siervazen. Via de poort is zicht op het landschap, zonder dat afbreuk wordt gedaan aan de intimiteit van de buitenruimte. Tegen de 'binnenzijde' van de muur staat een hoge haag, de andere kant is begroeid met klimplanten.

Detail van de Citrus-tuin, vanaf het pad met de door Wisteria begroeide pergola ▶

B Citrus-tuin

Aansluitend op de tuinmuur ligt de *Citrus*-tuin. Dit deel dateert uit 1933 en bestaat uit een strak patroon van hagen, buxusblokken, paden, gras en grote kuipplanten – meest citroenen – in prachtige potten van Toscaans aardewerk, op plinten van travertien. Een zichtas loopt vanaf het landhuis naar de vallei. Met het seizoen, het weer en het uur van de dag verschillen belichting en sfeer, wat deze tuin het hele jaar door boeiend maakt. Het vormenpatroon is het beste te zien vanaf het hoger gelegen pad onder de pergola. De blauwe regen die de 210 meter lange pergola begroeit zorgt in het vroege voorjaar voor een sprookjesachtige aanblik, in de zomer geeft het blad schaduw. Het pergolapad loopt vanaf de villa in een gebogen lijn verder langs de heuvel, in de richting van de vallei.

C 'Engelse bordertuin'

Parallel aan de pergola ligt op dit tweede niveau, het meest Engelse deel: de voormalige rozentuin, nu de 'Engelse bordertuin'. Ruim 60 jaar na de aanleg (1938) waren de rozen aan vervanging toe en Benedetta heeft gekozen voor een praktische oplossing omdat voor de herinplant van rozen de grond vervangen had moeten worden. In de (eiland)borders groeien pioenen, lavendel, geraniums, kerstrozen, Iris, heiligenkruid (*Santolina chamaecyparissus*), *Ceratostigma plumbaginoides* en bolgewassen zoals *Allium*. Deze soorten doen het goed op de zware klei en passen in het tijdbeeld van de tuin. Langs de pergola ligt een breed lint van lavendel, dat op warme dagen heerlijk geurt. Het pergolapad leidt naar een punt met panoramisch uitzicht over de vallei en op Monte Amiata. Ook de zigzag weg is vanaf hier goed te zien. De top van de berg is vaak in een wolk gehuld, zelfs bij helder weer. Hoge cipressen markeren het hoog gelegen uitzichtpunt, met aan weerszijden van de bocht grote stenen banken naar ontwerp van Cecil Pinsent.

D Belvédère en klassieke 'dieptetuin'

In het verlengde van de *Citrus*-tuin ligt de belvédère, een halve cirkel die zowel zicht biedt op het prachtige landschap als op de lager gelegen symmetrische tuin, het meest klassieke tuindeel. Overal groeien in het poreuze travertien planten zoals *Campanula* en *Centranthus*. De dieptetuin is toegankelijk via een schitterende dubbele trap, met er onder een grot met fontein in de stijl van een nymphaeum. Deze tuin is geheel omgeven door een windschut van geschoren cipressen. De invulling met gras en buxusvormen is sober maar spectaculair. Het waterbassin en de bank met een beeld, vormt in tweërlei opzicht het einde van de tuinen van La Foce: de rotswand loopt hier recht naar beneden en met deze laatste fase kwam de tuin in 1939 gereed. Door de lage ligging is vanuit het landhuis en de hogere tuindelen een onbelemmerd zicht op de vallei.

▲ De verdiepte tuin is vanaf de belvédère toegankelijk via een dubbele trap, er onder een grot met fontein als 'nymphaeum'

E

▲ Dwarsas vanuit de Citrus-tuin, omhoog lopend via de pergola en gemarkeerd met cipressen

F

▲ Een pad langs een geurige zonneborder met wilde soorten vormt de overgang van de tuin naar de meer natuurlijke, landschappelijke omgeving

F

▲ De sfeervolle begraafplaats van La Foce met kapel in de stijl van Palladio

E Dwarsas omhoog

In de *Citrus*-tuin is ook een dwarsas, die met trappen naar het niveau van de pergola en de bordertuin leidt en verder omhoog de heuvel op. Het is een van de verbindingen met de meer natuurlijke omgeving, een eeuwenoud cultuurlandschap. Langs de trap zijn cipressen geplant, die de lijnvoering versterken. Het einde van de trap wordt gemarkeerd door een beeld.

OMGEVING

- Op korte afstand liggen historische parels als Pienza, Montepulciano, Montalcino, Chiusi en Monticchiello, met karakteristiek restaurant in de stadspoort, Osteria La Porto.
- Op loopafstand van La Foce is sinds 2012 een van de eigen gebouwen ingericht als bar-restaurant, Dopolavoro; streekgerechten en seizoensproducten, beschut terras.
- De flanken van Monte Amiata zijn bijna tot de top begroeid met uitgestrekte bossen van ondermeer beuk en tamme kastanje (*Castanea sativa*). Wandel- en fietsroutes; spectaculair uitzicht vanaf de top. In de winter wordt er geskied.
- In het hele gebied zijn termen (zwavelbronnen).

F Terrassen en landschap

Een andere verbinding met het cultuurlandschap voert langs een geurige zonneborder. De losse borderbeplanting bestaat uit een combinatie van wilde soorten zoals brem, tijm en kerrieplant (*Helichrysum italicum*) met bijpassende sierplanten zoals *Cistus*, lavendel en rode valeriaan (*Centranthus*). De border flankiert de heuvel met oude druiventerrassen, olijven en cipressen groeien er in bloemenweiden. Aan de kant van de vallei loopt het talud steil omlaag, met in mei-juni een zee aan geel, rood en paars van brem, klaprozen en wilde orchideeën. Een berceau met druiven laat het 20e eeuwse tuinconcept geleidelijk overgaan in het landschap. Het pad komt uit bij de kapel met begraafplaats, aan de onverharde weg naar het boerderijencomplex Chiarentana en het dorp Castiglioncello. Behalve Gianni Origo en zijn ouders zijn hier tal streekbewoners begraven. Voor de kapel koos Cecil Pinsent de stijl van Palladio, een beroemde Italiaanse architect uit de 16e eeuw. De plek is zorgvuldig gekozen: tegenover de begraafplaats staat een eeuwenoude eik. Symbool voor kracht en moed. □

LITERATUUR

- *Images & Shadows* (1970, memoires Iris Origo)
- *War in Val d'Orcia* (1947, dagboek)
- *La Foce, a Garden and Landscape in Tuscany*

B

▲ Het pad onder de pergola met blauwe regen, gezien vanaf de fattoria (foto: La Foce)

A

▲ Vanaf de etage in het woongedeelte is vrij uitzicht op de tuin en het landschap; rechts de 'grot' in de privé tuin, links een detail van de Citrus-tuin

LA FOCE

Strada della Vittoria 61 - 53042 Chianciano Terme - SI - Italië
 +39 (0)578 69101 - info@lafaoc.com - www.lafaoc.com (Fr/D/E/It)
 Tuinbezoek
 - geleide bezoeken (eind maart – november)
 - woensdagmiddag (15/16/17/18u)
 - zaterdag, zondag, officiële feestdagen (11.30/15/16.30u)
 (zie website, aanmelding niet nodig)